

ירושלים בתקופת הכיבוש וההתנחלות (ב) /

לאיזה שבט שייכת ירושלים

אלו כל המקורות בפסוקים שמהם עלינו ללמוד בשבטו של מי נמצאת ירושלים. בשיעור זה ננתח את המקורות הללו על פי פשוטו של מקרא. בשיעור הבא נעסוק בע"ה בהבנת הסוגיה על פי חז"ל.

לאחר שעסקנו בשיעור הקודם במעמד העיר והמקדש מימי יהושע ועד ימי שאול, ברצוננו לבדוק בשיעור זה לאיזה שבט שייכת ירושלים. נבדוק את הסוגיה לאור הפסוקים השונים המתייחסים לה ולאור התיאור המפורט של גבול יהודה ובנימין.

ב. ניתוח המקורות

מניית ירושלים בין ערי בנימין (יהושע י"ח, כז) מוכיחה לכאורה בבירור כי היא נחלת בנימין. כך גם עולה מן הפסוק "ואת היבוסים ישב ירושלים לא הורישו בני בנימין" (שופטים א', כא): פרק א' של ספר שופטים מונה, בין היתר, את המקומות ששבטים שונים – מנשה, אפרים, זבולון, אשר, נפתלי ודן – לא הורישו בנחלתם; ציון העובדה שבני בנימין לא הורישו את היבוסים יושב ירושלים מוכיח אפוא כי ירושלים הינה חלק אינטגרלי של נחלת בנימין.

עם זאת, משני מקורות אחרים עולה זיקה של ירושלים לנחלת יהודה. ביהושע ט"ו, סג נאמר "ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם". אמנם בעוד שבבני בנימין נאמר "לא הורישו" – משמע שהמקום הוא בנחלתם והיה עליהם להורישו (בדומה למה שנאמר שם גם ביחס לשבטים אחרים) – נאמר בבני יהודה "לא יכלו... להורישם"¹: הכתוב רק מציין שלא הייתה להם האפשרות להוריש, אך לא משמע מכאן שהמקום הוא שלהם. מכל מקום, הופעתו של פסוק זה בסוף תיאור נחלת יהודה, כמו גם עצם ציון העובדה שבני יהודה לא יכלו להוריש את העיר, מעידים לכאורה על זיקת העיר לשבט יהודה. גם מן הכתוב בשופטים א', ח, "וילחמו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר שלחו באש", משמע שהעיר היא בשטח נחלת יהודה, שאם לא כן – מדוע כבשוה?²

מן המקורות שעסקנו בהם עד כה עולות, אם כן, מסקנות סותרות, ונראה שלבנימין ויהודה גם יחד יש זיקה ושייכות לירושלים. בחלקו הבא של השיעור נמשיך בבירור הנושא לאור תיאורי הגבול.

א. המקורות השונים

על שיוכה השבטי של העיר ניתן ללמוד מן הפסוקים הבאים:

- בסוף תיאור נחלת יהודה נאמר:

ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם וישב היבוסים את בני יהודה בירושלים עד היום הזה (יהושע ט"ו, סג).

- ברשימת ערי נחלת בנימין מוזכרת "והיבוסים היא ירושלים" (שם י"ח, כח).

- שופטים א', כא:

ואת היבוסים ישב ירושלים לא הורישו בני בנימין וישב היבוסים את בני בנימין בירושלים עד היום הזה.

- שם, ח:

וילחמו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר שלחו באש.

- תיאור גבול בנימין-יהודה מופיע בשני מקומות: ביהושע ט"ו מתואר הגבול הצפוני של יהודה ממזרח למערב, וביהושע י"ח מתואר הגבול הדרומי של בנימין ממערב למזרח. באופן כללי, הגבול עובר מאזור יריחו שבמזרח מערבה לכיוון אזור ירושלים, ממשיך משם לאזור קרית ערים, ומשם לכיוון הים. ביהושע ט"ו, ז-ט נאמר:

...ועבר הגבול אל מי עין שמש והיו תצאתיו אל עין רגל.

ועלה הגבול גי בן הנם אל כתף היבוסים מנגב היא ירושלים

ועלה הגבול אל ראש ההר אשר על פני גי הנם ימה אשר בקצה עמק רפאים צפונה.

ותאר הגבול מראש ההר אל מעין מי נפתוח.

וביהושע י"ח, טו-יז:

ויצא אל מעין מי נפתוח

וירד הגבול אל קצה ההר אשר על פני גי בן הנם אשר בעמק רפאים צפונה וירד גי הנם אל כתף היבוסים נגבה וירד עין רגל.

ותאר מצפון ויצא עין שמש.

1 ולא עוד, אלא שעל פי הכתיב הפסוק הוא "לא יוכלו בני יהודה להורישם": כביכול רומז הכתוב כי בעתיד לא יוכלו בני יהודה לרשת את ירושלים, שכן זיקת בני בנימין לה חזקה מזיקתם.

2 אמנם ניתן לומר שכיבוש ירושלים על ידי שבט יהודה אינו אלא תחילתו של מסע הכיבוש של שבט זה, המתחיל ממש מגבולו הצפוני (שבו נמצאת ירושלים) ומשם ממשיך דרומה, והדבר אינו מעיד בהכרח על שייכות ירושלים לשבט זה.

ציון, ומשם פונה צפון-מערבה. הצעה זו נראית לנו הולמת היטב את פשטי הכתובים ואת זיהוי המקומות לאורך המסלול.

ואולם, יש המערערים על הצעה זאת ומציעים קו גבול אחר, שעיקר השוני שבו נובע מזיהוי שונה של ראש ההר אשר על פני גיא הינום. הביטוי "על פני" מציין בדרך כלל את כיוון מזרח – קדמה. כידוע, לגיא בן הינום שני חלקים בעלי כיוונים שונים: קטע מערבי, שכיוונו צפון-דרום (מאזור שער יפו של היום ועד הסינמטק), וקטע דרומי-מזרחי, שכיוונו מזרח-מערב (מאזור הסינמטק ועד כפר השילוח). לאור המשמעות המילולית של המילים "על פני" מציעה הדעה האחרת כי "ראש ההר אשר על פני גי הנם" פירושו 'ראש ההר שממזרח לקטע המערבי של גיא בן הינום', דהיינו בתוך העיר העתיקה, באזור הרובע היהודי של היום. לפי דעה זו, מהלך הגבול ושיעור הכתוב כך הם:

- מעין רוגל מטפס הגבול ('ועלה הגבול') צפון-מערבה, לעבר פסגת הרובע היהודי, הוא "ראש ההר אשר על פני גי הנם".
- משם הוא ממשיך מערבה – "ימה" – חוצה את גיא בן הינום ומטפס לאזור מלון המלך דוד של היום (הוא "ראש ההר אשר על פני גי הנם" לפי הדעה הראשונה). סיום הפסוק – "אשר בקצה עמק רפאים צפונה" – אפשר שמשמעו 'אל המקום אשר] בקצה עמק רפאים צפונה'.

לפי הצעה זו, כל האזור שמצפון לקו זה שייך לנחלת בנימין, והאזור שמדרומו – דהיינו הגבעה המערבית (הרבעים היהודי והארמני והר ציון) – לנחלת יהודה.

בהצעה זו כמה קשיים. ראשית, גבולות עוברים בדרך כלל בקווים טופוגרפיים ברורים מאוד, דבר שהרכס שמעל גיא בן הינום – קו הגבול לפי ההצעה הראשונה – תואם אותו היטב, אך לא כן קו הגבול שמציעה הדעה השנייה, העובר באמצע הרכס. יתר על כן, הצעה זו בעייתית ביותר מבחינת פשטי המקראות. עד כה למדנו את הפסוקים ביהושע ט"ו, המתארים את מהלך הגבול ממזרח למערב. ואולם, הכתובים ביהושע י"ח, המתארים את הגבול בכיוון ההפוך, מעמידים בפנינו שני קשיים בולטים בהצעה השנייה:

א. לפי מתאר זה הגבול אינו עובר כלל בגיא בן הינום במהלכו מעין רוגל, אף שהכתוב מתאר זאת במפורש (יהושע י"ח, טו).

ב. העלינו לעיל את ההצעה הדחוקה כי לפי דעה זו סיום הפסוק, "אשר בקצה עמק רפאים צפונה", אינו חלק מתיאור ההר אשר על פני גיא הינום כי אם משפט חסר המתייחס לתחנתו הבאה של הגבול, ושיעורו הוא 'אל המקום אשר] בקצה עמק רפאים צפונה', דהיינו: באזור מלון המלך דוד של היום – הוא הוא ראש ההר אשר על פני גיא בן הינום על פי ההצעה המקובלת. אלא שפרשנות זו אפשרית רק בכתוב ביהושע ט"ו. ביהושע י"ח, ששם מתואר הגבול ממערב למזרח, הצעה זו אינה אפשרית, ולא נותר לנו אלא לפרש כי התיאור "אשר בקצה עמק רפאים צפונה" הוא חלק מתיאורו של ההר אשר על פני גיא הינום – אזור העיר העתיקה לפי הצעה זו – פרשנות שהיא דחוקה לא-פחות. בקיצור, ההצעה השנייה מעמידה אותנו בפני בררות פרשניות ששתיהן קשות.

ג. גבול בנימין-יהודה באזור ירושלים³

תיאור הגבול באזור ירושלים מפורט הרבה יותר מן התיאורים שבמקומות אחרים. נעקוב כאן אחר הגבול כפי שהוא מתואר ביהושע ט"ו, כגבול הצפוני של יהודה, דהיינו ממזרח למערב.⁴

1. עין שמש

נקודת הציון הראשונה של תיאור הגבול באזור ירושלים היא מעיין בשם **עין שמש**. למקום הוצעו שני זיהויים. הדעה הדרומית יותר מזהה אותו עם עין חוד שבאזור הכפר אל-עזריה. הבעיה בדעה זו היא הכתוב ביהושע י"ח (פסוק טו), האומר כי מעין רוגל יוצא הגבול **צפונה** לעין שמש: לפי הזיהוי המקובל של עין רוגל – ממש מדרום למפגש בין נחל קדרון לגיא בן הינום, במקום המכונה היום "בִּיר אֵיבֶב" – הזיהוי של עין חוד אינו אפשרי. לכן מזהה הדעה הצפונית את עין שמש עם עין רואבִי, ממזרח לחירבת עלמת (באזור עלמון וענתות של היום). מבחינת שטח הנחלות, ההבדל המשמעותי בין שתי הדעות הוא שיוכו של רכס הר הזיתים: לפי ההצעה הדרומית, רכס הר הזיתים הוא בנחלת בנימין; לפי ההצעה הצפונית – בנחלת יהודה.

לפי הצעת הזיהוי הצפונית, הנראית מתבקשת מפשטי הכתובים, יש כאן תופעה מעניינת. קו הגבול יכול היה להמשיך מאזור עין רואבי ישירות מערבה, דרך אזור נחל צופים (מצפון לרמת אשכול של היום) בואכה מעיין מי נפתוח, הוא ליפתא. ואולם, הגבול דווקא מתפתל: יורד מעין רואבי מרחק לא-קצר דרומה, לעין רוגל וגי בן הינום, ואז חוזר צפון-מערבה למי נפתוח. נראה שבמתאר זה יש 'השתדלות' גדולה מאוד לכלול את ירושלים בנחלת בנימין.

2. כתף היבوسی

מעין רוגל ממשיך הגבול מערבה ועולה דרך גי בן הינום אל **כתף היבوسی** מנגב היא ירושלים. מ"ר פרופ' יהודה אליצור ז"ל⁵ זיהה את כתף היבوسی כהר ציון של ימינו, והכוונה בכתוב לדרומו של הרכס, ממש מעל גיא בן הינום.

3. ראש ההר אשר על פני גי הינום ימה אשר בקצה עמק

רפאים צפונה (יש לעיין גם במפה מס' 2)

מכתף היבوسی עולה הגבול "אל ראש ההר אשר על פני גי הנם ימה אשר בקצה עמק רפאים צפונה", ומשם הוא ממשיך מערבה לעבר **מי נפתוח**, המזוהה במעיין בליפתא. הזיהוי המקובל של ההר אשר בקצה עמק רפאים צפונה הוא באזור רכס משכנות שאננים ומלון המלך דוד. על פי הצעה זו, מעין רוגל ממשיך הגבול מערבה קצת מעל גיא בן הינום, בדרום הר

3 יש להיעזר במפה מס' 1.

4 על זיהוי המקומות המצוינים בתיאור קו הגבול ראה: ז' קלאי, נחלות שבטי ישראל, מוסד ביאליק, ירושלים תשכ"ז, עמ' 104-103; פירוש דעת מקרא על יהושע על אתר.

5 ספר יהושע, מפורש על ידי י' אליצור וי"א זיידמן, הוצאת ראובן מס, ירושלים, עמ' 64.

ברצוננו להתעכב כאן על סופי הפסוקים (על חלקם הראשון כבר עמדנו לעיל): עם מי יושבים היבוסים בירושלים – עם בני יהודה או עם בני בנימין? ובתכלית: כיצד יש להסביר את הימצאות שני השבטים בירושלים? ניתן להציע כמה פתרונות.

א. ניתן לומר כי באופן כללי 'ישיבה את' אין פירושה ישיבה ביחד ממש אלא ישיבה בסמוך, כלומר: העיר הייתה נכרית כולה, מצפון לה בני בנימין ומדרום לה בני יהודה, והיבוסים סמוכים אפוא לשניהם – 'יושבים את' בני יהודה ובני בנימין כאחד.

ב. ייתכן שזיקת יהודה לירושלים נובעת מאופייה כעיר גבול. טבעה של עיר גבול, שאין מתייחסים אליה כאל לב הנחלה, והמוטיבציה לשבת בה מועטה יותר. מציאות זו נותנת פתח לטשטוש מסוים של קו הגבול, במילים אחרות: היות שבנימין לא ירש את המקום, נאחזו בו בני יהודה, שבגבולם הצפוני הוא מצוי.⁹

ג. מדרש תדשא מציע פתרון מקורי ומעניין:¹⁰

'לבנימין אמר ידיד ה' (דברים ל"ג, יב). כתוב אחד אומר 'את היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם' (יהושע ט"ו, טג), וכתוב אחד אומר 'את היבוסים יושב ירושלים לא הורישו בני בנימין' (שופטים א', כא): אם בני בנימין למה בני יהודה ואם בני יהודה למה בני בנימין? אלא בראשונה היתה ירושלים שתי עיירות, אחת עליונה ואחת תחתונה, העליונה נפלה בגורל יהודה והתחתונה בגורל בנימין, שנאמר 'וצלע האלף והיבוסים היא ירושלים' – זאת נחלת בני בנימין (יהושע י"ח, כח). אחרי מיתת יהושע עלו בני יהודה ולקחו את חלקם ושרפו את העיר באש ועזבוה חריבה. אבל ירושלים התחתונה, שהיתה בגורל בנימין, לא אבו בני בנימין להורישם, אלא שהיתה עומדת עד ימי דוד, שכן כתיב 'את היבוסים יושב ירושלים לא הורישו בני בנימין', וזו העיר התחתונה, שנאמר בספר הזה 'ולא אבה האיש ללון ויבא עד נכח יבוס היא ירושלים... לא נסור אל עיר נכרי' (שופטים י"ט, ט). ועוד זו היא שנלחם בה דוד בשנת שמנה למלכותו, שנאמר 'ילך המלך ואנשיו ירושלים' (ש"מ"ב ה', ו), 'ויאמרו יושבי יבוס' וגו' (דה"א י"א, ח).

בעיר הזאת נתגייר ארונה היבוסים, וכשלכד אותה דוד התחיל לבנות ירושלים העליונה ועשה חומה בהיקף וסיבב לעליונה ולתחתונה ונעשו שתיהן שם האחד ירושלים, שנאמר 'ויבן העיר מסביב' וגו' (דה"א י"א, ח). בה מלך דוד ל"ג שנים עד שנבנה בית המקדש. באותה ירושלים בנה דוד את המזבח בגורן ארונה היבוסים בגזירת המקום לעצור המגפה, שנאמר 'ומלאך ה' אמר אל גד' וגו' (דה"א כ"א, יח).

לאור קשיים אלו אנו נוטים לקבל את הדעה הראשונה, אלא שעדיין עלינו להשיב על טענתם של בעלי הדעה השנייה כי "על פני" משמעו 'במזרח'. והנה, אף שבמקומות רבים זו אכן משמעותו של הביטוי, יש גם מקומות שבהם פירושו 'מעל' או 'מול'. דוגמה יפה לכך בשופטים ט"ז, ג, שם מסופר כי שמשון אחז בדלתות שער העיר עזה ובשתי המזוזות והעלם "אל ראש ההר אשר על פני חברון". אין זה סביר כלל שבבואו מעזה עבר שמשון את חברון והגיע לאיזה הר ממזרח לה; מסתבר הרבה יותר שבין עזה לחברון עלה שמשון על הר המצוי מעל חברון, ממולה, ומשקיף עליה.⁶ וכך אף בנידונו: "ראש ההר אשר על פני גי הנם" משמעו ראש ההר אשר מול גי הינום, מעליו. נוסף כי על פי פירוש זה ייתכן שהמילה "ימה" ('ראש ההר אשר על פני גי הנם ימה') אינה מתארת את מגמת הגבול, כי אם את מיקומו של ראש ההר יחסית לגיא הינום.

לאור כל זאת נראית לנו הדעה הראשונה, שהיא מובנת ופשוטה הרבה יותר הן בפשטי הכתובים הן מבחינת הטופוגרפיה, ועל פיה נמצאת העיר כולה – הגבעה המזרחית והגבעה המערבית כאחת – בנחלת בנימין (בניגוד לדעה השנייה, המחלקת את שתי הגבעות של ירושלים לשני השבטים: הגבעה המזרחית כולה, עיר דוד והר המוריה, בשטח נחלת בנימין; ואילו הגבעה המערבית – בנחלת יהודה).

נוכל, אם כן, לסכם כי מן הכתובים עולה שירושלים שייכת באופן בסיסי לבנימין: כך בתיאור הגבולות, וכך ביהושע י"ח, כז ובשופטים א', כא. עם זאת, בשני מקומות (יהושע ט"ו, טג; שופטים א', ח)⁷ מעיד הכתוב על זיקת המקום ליהודה. ייתכן שבציון זיקתם של שני השבטים לעיר רומז הכתוב לבאות, ולכן שראוי שתהיה עיר זאת שייכת לכל עם ישראל, המיוצג במקרה זה על ידי יהודה ובנימין – בני רחל ולאח.⁸ מכל מקום, רוב הראשונים מבינים באופן כזה או אחר כי העיר שייכת ליהודה ובנימין כאחד (הדעות השונות נחלקות בשאלה מה חלקו של כל שבט ומתי כבש כל שבט את חלקו).

ד. לאיזה שבט שייכת ירושלים: הסתירה בין הכתובים

לכאורה יש כאן סתירה בין שני פסוקים. ביהושע ט"ו, סג נאמר:

ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם וישב היבוסים את בני יהודה בירושלים עד היום הזה.

ואילו בשופטים א', כא כתוב:

ואת היבוסים יושב ירושלים לא הורישו בני בנימין וישב היבוסים את בני בנימין בירושלים עד היום הזה.

6 תודתי למו"ר הרב יואל אליצור שלימדני דוגמה זו.

7 ראה הערה 2.

8 נראה כי זו דוגמה ייחודית של עיר ששייכת לשני שבטים. אמנם נאמר בשכם "ואת עצמות יוסף... קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה" (יהושע כ"ד, לב), כלומר: חלקת השדה – מקום קבר יוסף – שייכת לאפרים ומנשה בני יוסף כאחד. אך לא מצינו זאת בעיר אחרת זולת ירושלים.

9 קיימות תופעות כאלה גם בהיסטוריה המודרנית, למשל: ביסוס גוש יישובים יהודיים, דוגמת גוש עציון, בדיקו בנקודת התפר-הגבול בין מחוזות טורקיים, ואכמ"ל.

10 "בית המדרש" הוצאת יעלליניק, מהדורה ג', ירושלים תשכ"ז, פרק כב. בראשונים הובאו דעות נוספות בכיוון דומה.

לאור זאת יש לבחון מתי מתכוון הכתוב לעיר ירושלים ומתי הוא מתכוון לממלכת/ארץ ירושלים. כך, למשל, מציע אליצור כי ביהושע א', ח, "וילחמו בני יהודה בירושלים", הכוונה לארץ ירושלים, בעוד שהמשך מתייחס בפירוש לעיר: "וילכדו אותה ויכוה לפי חרב ואת העיר [דהיינו: העיר ירושלים] שלחו באש"¹⁵.

ובנידוננו: ביהושע ט"ו, סג, "ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם", הכוונה לארץ ירושלים; ואילו בשופטים א', כא, "ואת היבוסים יושבי ירושלים לא הורישו בני בנימן", מדובר בעיר ירושלים. יוצא מכאן דבר מעניין: העיר ירושלים שייכת לבנימין, בעוד שארץ ירושלים שייכת ליהודה. חלוקת הנחלות של יהושע מבתרת את ממלכת ירושלים היבוסית בין שני השבטים: העיר בבנימין, והארץ ביהודה.

סיכום

מן ההתבוננות במקורות המקראיים, תוך בחינת אזוריה השונים ותיאור גבול יהודה ובנימין, נראה לנו בפשטות כי העיר שייכת לשבט בנימין, אך גם ליהודה יש זיקה אליה. הבאנו ארבעה כיוונים לפתרון הסתירה בדבר שיוכה השבטי של העיר.

בשיעור הבא נשלים בע"ה את עניין תיאור הגבול לפי חז"ל, וננסה להתמודד עם השאלה מדוע לא נכבשה ירושלים עד ימי דוד.

בירושלים התחתונה שהיתה בגבול בנימין נבנה בית המקדש בימי שלמה לקיים מה שנאמר 'לבנימין אמר ידיד ה' וגו' (דברים ל"ג, יב). הר המוריה זה ירושלים שנאמר 'ויחל שלמה לבנות הבית בירושלים בהר המוריה' וגו' (דה"ב ג', א).

צריך לזכור שמדרש מאוחר זה מכיר מקורות מימי בית שני, ובפרט את יוספוס פלביוס,¹¹ ואכן הוא משתמש במושגים מימי בית שני: העיר העליונה והעיר התחתונה. המדרש מציע לחלק את השייכות השבטית לפי שתי גבעות העיר: הגבעה המזרחית, התחתונה, שבה עיר דוד והר המוריה, שייכת לבנימין; והגבעה המערבית, העליונה – ליהודה. בכך פותר המדרש את כל הקושיות שהועלו לעיל: בעוד שיהודה כבש את חלקו – הגבעה המערבית העליונה – בנימין לא הוריש את הגבעה המזרחית, התחתונה, שנפלה בחלקו, והיא נותרה יבוסית עד שכבשה דוד, אשר בנה חומה שהקיפה את שתי הגבעות ואיחד את העיר העליונה והעיר התחתונה לעיר אחת – ירושלים.

פתרון זה תואם כמובן היטב את גבול בנימין-יהודה על פי ההצעה השנייה (הקשה!) שהובאה לעיל, אך הוא אינו תואם את פשטות הכתובים, הקושרים באופן ברור את ירושלים כולה לבנימין.

ד. מו"ר פרופ' אליצור ז"ל¹² מציע פתרון המבוסס על כך שלפעמים המילה ירושלים אינה מכוונת לעיר אלא לארץ ירושלים.¹³ ממכתבי אל-עמארנה¹⁴ ידועות לנו איגרות רבות שנשלחו על ידי מלך ירושלים עבדיחפה, ובעזרתן ניתן להגדיר את ממלכת ירושלים, שהשתרעה במערב עד שורש ובדרום עד תקוע.

לטענת אליצור, ניתן להראות כי בעוד שהמרחק בין עיר לעיר ביהושע ט"ו אינו עולה בדרך כלל על 2-4 ק"מ, בתיאור דרום הנחלה יש 15 ק"מ שלא נמנו בהם ערים, וגם במערבה נמנות רק עקרון, אשדוד ועזה (שם, מה-זז). חלל זה, הקיים גם ברשימת ערי הלוויים (ביהושע י"ט אין מוזכרות ערי לוויים בין ענתות לחברון), מייצג לדעתו את ארץ ירושלים, שלא נכבשה. היקף זה של ממלכת ירושלים תואם את העולה ממכתבי אל-עמארנה, כמו גם רשימה מעניינת של יישובים המופיעה בתרגום השבעים בסוף יהושע ט"ו (רשימה שאינה בכתוב עצמו), ובה מוזכרים תקוע, אפרת היא בית לחם, פעור, עיטם, קולון, תתם, שורש, כרם גלים, ביתר ומנוחה. יישובים אלו משתרעים על פני התחום שמצפון הר חברון ועד ממערב לירושלים (עיין במפה מס' 3): זוהי ממלכת ירושלים, שבני יהודה אינם מצליחים לכבשה בספר יהושע, ולפיכך נעדרות עריה מן הרשימות שבספר.

 • כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ה
 • עורך: בעז קלוש
 • *****
 • בית המדרש הווירטואלי שליד ישיבת הר עציון
 • האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
 • האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 • משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 • דוא"ל: office@etzion.org.il
 • *****

11 קדמוניות היהודים ה, ב', ב.

12 תמצית דבריו בעניין זה התפרסמו בספרו ישראל והמקרא, הוצאת אוניברסיטת בר-אילן רמת גן, ירושלים תש"ס, עמ' 71-72.

13 מבנה זה של ערי ממלכה, עיר מרכזית וסביבה פרוזים אולי חצרים (ויקרא כ"ה, לא) נפוץ באותה תקופה בארץ כנען.

14 נ' נאמן, תעודות מארכיוני אללה ואל-עמארנה, ירושלים תשל"ז.